

ADVIES

DE VLUCHT VOORUIT MET DUURZAAM
INTERNATIONAAL ONDERNEMEN

Eigen initiatief

Decretale opdracht SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)

Goedkeuring 10 mei 2021

Contactpersoon Tim Buyse

tbuyse@serv.be

02 209 01 23

Inhoud

Krachtlijnen	4
1 Situering	7
2 Momentum op Europees niveau	8
3 Een rol voor België en Vlaanderen	8
4 De vlucht vooruit	11
4.1 Ondersteuning en sensibilisering	11
4.2 Wetgevende initiatieven binnen een internationaal speelveld	12
4.3 Duurzame overheidsaankopen	14
4.4 Multi-stakeholdersamenwerking voor sectorconvenanten	14
4.5 Onderzoek en monitoring	15

Krachtlijnen

Ondernemingen die internationaal actief zijn, functioneren binnen complexe toeleveringsketens: zij importeren grondstoffen, produceren goederen en diensten, besteden activiteiten uit en/of doen aan eindverwerking in het buitenland. Die productie- en waardeketens zijn complex en moeilijk beheersbaar. Een goed risicobeheer van deze internationale toeleveringsketens is dan ook van cruciaal belang.

Van ondernemingen die internationaal zaken doen, wordt verwacht dat zij dit met gepaste zorgvuldigheid (zgn. due diligence) doen. Het regelgevend kader rond wat traditioneel 'internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO)' werd genoemd, bestaat voornamelijk uit richtlijnen van de Verenigde Naties, de OESO, de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) en de Internationale Organisatie voor Standaardisatie (ISO). Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat multinationale ondernemingen al decennialang door verschillende internationale richtlijnen worden aangemoedigd om op vrijwillige basis hun verantwoordelijkheid te nemen voor de risico's die besloten liggen in de hele toeleveringsketen, maar dat dit steeds met eerder beperkte impact op het veld gepaard ging. Daarnaast observeert de SERV dat er in enkele andere Europese landen een tendens is om het beleid rond dit thema te verstrengen en minder vrijblijvend te maken.

De Vlaamse sociale partners bevestigen met dit advies dat verduurzaming van het internationaal ondernemen en due diligence hoog op de agenda moeten blijven, gezien het strategisch belang voor ondernemingen in het algemeen, en voor ondernemingen uit de social profit in het bijzonder. 'Verduurzaming' moet volgens de SERV ook in de context van internationaal ondernemen ruim bekeken worden en betrekking hebben op de vijf P's, nl. People, Planet, Prosperity, Peace en Partnerships. Vlaanderen moet ambitieus zijn om de vlucht vooruit te nemen op vlak van het verduurzamen van internationaal ondernemen, en kan daarvoor meerdere pistes bewandelen. Daarbij moet worden gewaakt over de bijzondere positie van kleine en middelgrote ondernemingen.

Ondersteuning en sensibilisering

De overheid heeft een belangrijke rol rond sensibilisering, het verder ontsluiten van beschikbare informatie over duurzaam internationaal ondernemen en due diligence en het ondersteunen en helpen van ondernemingen met specifieke noden. Zowel in binnen- als buitenland zijn reeds meerdere hulpbronnen en toolboxes voorhanden die als inspiratiebron kunnen dienen.

De meeste ondernemingen hebben namelijk een duidelijke wil om mensenrechten te respecteren maar moeten daarvoor kunnen steunen op de overheid als partner. Overheids-ondersteuning moet het dan ook vooral voor kmo's toegankelijker maken om rond het thema actie te ondernemen, maar grote bedrijven mogen omwille van hun internationale (keten)kenmerken niet uitgesloten worden.

Bovendien moeten goede praktijken van ondernemingen beter erkend worden. Een Vlaamse nulmeting en regelmatige rapportage van overheidswege kan best practices identificeren die inspirerend kunnen werken, maar ook nuttige informatie opleveren over pijnpunten en verbeteringsmogelijkheden.

Wetgevende initiatieven binnen een internationaal speelveld

Het is van belang om bij de keuze over eventuele wetgevende initiatieven rekening te houden met de internationale en Europese context waarin ondernemingen opereren. Zeker wat internationaal ketenbeheer betreft is het niet productief om ondernemingen te confronteren met verschillende regelgeving in de lidstaten van de EU. Een level playing field moet gewaarborgd worden.

Gegeven het belangrijke momentum dat zich momenteel op het Europese beleidsniveau bevindt, meent de SERV dat de Vlaamse Regering deze beleidsvoorbereidende initiatieven best volop ondersteunt en er het eigen beleid maximaal op afstemt om zo te streven naar een duidelijk en ambitieus Europees kader op basis van een middelenverbintenis en een engagement van ondernemingen om continue verbeteringen in de toeleveringsketen na te streven.

Ook een ambitieus VN-verdrag rond bedrijven en mensenrechten en een nieuw IAO-verdrag voor waardig werk in de internationale toeleveringsketens dringen zich op.

Duurzame overheidsaankopen

Met een duurzaam aankoopbeleid wil en kan de overheid het marktaandeel van duurzame producten en diensten vergroten. Via overheidsopdrachten heeft de overheid een invloed op het terugdringen van mensenrechten- en arbeidsrechtenschendingen en het stimuleren van een duurzame en circulaire economie.

Overheidsopdrachten kunnen beter gereguleerd en gecontroleerd worden zodat schendingen van mensen- en arbeidsrechten in geen geval door de overheid gesteund worden.

Multi-stakeholdersamenwerking voor sectorconvenanten

De praktijk van de Nederlandse en Duitse sectorconvenanten vormt voor de Vlaamse sociale partners een best practice. Een uitrol van de sectorconvenanten in Vlaanderen is een interessante piste, waarbij kan gesteund worden op de ervaring en expertise in Nederland.

Indien de Vlaamse Regering in dit kader een rol voor de SERV weggelegd ziet om het onderwerp blijvend op de beleidsagenda te zetten en uit te rollen, zijn de sociale partners steeds bereid tot overleg.

Onderzoek en monitoring

Betrouwbare en accurate data, duidelijke metingen en monitoring en wetenschappelijke transparante analyses over de ketenrisico's en effectiviteit van beheersmaatregelen kunnen de algemene awareness verhogen en het beleidsinstrumenten (participatief of wetgevend) efficiënter maken.

1 Situering

Internationale handel is voor Vlaanderen, als één van de meest open economieën, en haar ondernemingen dé levensader. Ondernemingen die internationaal actief zijn, functioneren binnen complexe toeleveringsketens: zij importeren grondstoffen, produceren goederen en diensten, besteden activiteiten uit en/of doen aan eindverwerking in het buitenland. Die productie- en waardeketens zijn complex en moeilijk beheersbaar. Intussen heeft de coronacrisis meer dan ooit aangetoond dat een goed risicobeheer van deze internationale toeleveringsketens belangrijk is.

Van ondernemingen die internationaal zaken doen, wordt verwacht dat zij dit met gepaste zorgvuldigheid (zgn. due diligence) doen. Het regelgevend kader rond wat traditioneel 'internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO)' werd genoemd, bestaat voornamelijk uit richtlijnen van de Verenigde Naties¹, de OESO², de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)³ en de Internationale Organisatie voor Standaardisatie (ISO)⁴. Deze richtlijnen zijn vooral van toepassing op multinationale ondernemingen. Die ondernemingen zijn actief in alle sectoren van de economie. In het algemeen zijn het ondernemingen of andere entiteiten die in meerdere landen gevestigd zijn en zodanig met elkaar verbonden zijn dat ze hun activiteiten op verschillende manieren met elkaar kunnen afstemmen.

De richtlijnen hebben echter niet het doel om verschillen in behandeling tussen multinationale en nationale ondernemingen in het leven te roepen. Ze beschrijven goed gedrag voor alle ondernemingen. Dit betekent dus dat van multinationale en nationale bedrijven hetzelfde gedrag wordt verwacht in alle situaties waarin de richtlijnen voor beiden relevant zijn. Hoewel erkend wordt dat kleine en middelgrote bedrijven niet over dezelfde mogelijkheden beschikken als grotere ondernemingen, worden ze desondanks aangemoedigd om zich zo goed mogelijk aan de aanbevelingen te houden. Belangrijk is bovendien dat de gepaste zorgvuldigheid een gedeelde verantwoordelijkheid is met overheden: staten hebben de plicht om mensenrechten te beschermen en ondernemingen om mensenrechten te respecteren.

Diverse internationale richtlijnen en handvesten onderschrijven dus dat de negatieve bedrijfsimpact geïdentificeerd, voorkomen en verminderd moet worden. Verschillende Europese landen (Nederland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk ...) hebben daarnaast een eigen beleid opgezet betreffende internationale ketenverantwoordelijkheid. Dit bestaat uit een divers geheel van initiatieven gaande van vrijwillige participatie-initiatieven en rapportering tot wetgeving en handhaving.

Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat multinationale ondernemingen al decennialang door verschillende internationale richtlijnen worden aangemoedigd om op vrijwillige basis hun verantwoordelijkheid te nemen voor de risico's die besloten liggen in de hele toeleveringsketen,

1 Verenigde Naties (2011) UN Guiding Principles on Business and Human Rights

2 OECD (2011) OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011 Edition. Paris, OECD Publishing

3 International Labour Organization (2017) Tripartiete beginselverklaring betreffende multinationale ondernemingen en social beleid. Geneva, International Labour Office

4 ISO (z.d.). ISO 26000 Social Responsibility, <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>

maar dat dit steeds met eerder beperkte impact op het veld gepaard ging. Daarnaast observeert de SERV dat er in enkele andere Europese landen een tendens is om het beleid rond dit thema te verstrengen en minder vrijblijvend te maken.

De Vlaamse sociale partners willen met dit advies bevestigen dat internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen en due diligence hoog op de agenda moeten blijven, en de Vlaamse Regering oproepen ambitieus te zijn en de vlucht vooruit te nemen op vlak van duurzaam internationaal ondernemen.⁵

2 Momentum op Europees niveau

Het momentum bevindt zich vandaag op Europees niveau, met het lopende initiatief waarbij het Europees Parlement op 11 maart 2021 een resolutie⁶ aannam dat oproept tot de snelle aanname van een bindende EU-wet die verzekert dat bedrijven verantwoordelijk en aansprakelijk zijn wanneer ze schade toebrengen - of daaraan bijdragen - aan mensenrechten, het milieu en goed bestuur. De Europese Commissie kondigde reeds aan om later dit jaar een wetsvoorstel te publiceren over dit onderwerp.

Voor de SERV is het van cruciaal belang dat nieuwe (al dan niet wetgevende) initiatieven rond due diligence zorgen voor een 'level playing field' voor alle bedrijven op de EU-markt omdat niet-bindende richtlijnen en een te grote verscheidenheid daarvan in Europese lidstaten een dergelijk gelijk speelveld verhinderen en concurrentienadelen creëren voor bedrijven die wel volgens due diligence richtlijnen ondernemen.

3 Een rol voor België en Vlaanderen

Hoewel het momentum voor een dwingende due diligence wetgeving zich op Europees niveau bevindt, is het niet onbelangrijk ook op nationaal en Vlaams niveau te werken rond het thema. Niet alleen vragen EU-processen over het algemeen veel tijd, acties op nationaal en regionaal vlak zorgen ook voor de noodzakelijke voorbereiding op de implementatie of omzetting van de EU-wetgeving en kunnen Vlaanderen mee in de voorhoede plaatsen.

In een studie van het HIVA, de Universiteit Antwerpen en IPIS Research⁷ wordt het Belgische Nationale Actieplan (NAP), dat in 2017 werd opgemaakt teneinde de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) in praktijk om te zetten, geëvalueerd. Die zogenaamde

5 Merk dat vandaag vooral van 'duurzaam internationaal ondernemen' wordt gesproken in plaats van 'internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen'. Daarbij is het belangrijkste verschil met het eerdere 'IMVO' het in rekening brengen van de mogelijks negatieve impact van ondernemen, zelfs wanneer een maatschappelijk einddoel wordt nagestreefd. Concreet, een impactonderneming met een nobel doel creëert positieve en negatieve effecten. In een holistische systeembenadering worden alle stromen in rekening gebracht. Dat als eerste stap bij het realiseren van een duidelijk omschreven Sustainable Development Goal (SDG).

6 Resolutie van het Europees Parlement van 10 maart 2021 met aanbevelingen aan de Commissie inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven en verantwoordingsplicht van ondernemingen (2020/2129(INL))

7 Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (2020) National Baseline Assessment Business and Human Rights in Belgium. HIVA, Universiteit Antwerpen, IPIS vzw

National Baseline Assessment keek meer algemeen naar de mate waarin de Belgische overheid en ondernemingen aan de slag gaan met de VN-richtlijnen. Uit de resultaten blijkt over het algemeen dat de Belgische overheden en ondernemingen nog een lange weg moeten afleggen om tegemoet te komen aan de UNGP's. Het Belgische NAP neemt een minimalistische benadering aan tegenover de ketenverantwoordelijkheid van bedrijven. Ten eerste is er een gebrek aan zowel verticale als horizontale beleidscoherentie. Ten tweede is er enkel sprake van vrijwillige aanbevelingen. Terwijl steeds meer grote organisaties zich formeel toewijden aan het respecteren van mensenrechten, vertaalt dit zich nauwelijks in het gebruik van systematische due diligence-processen of duidelijke strategieën om met risico's in de toeleveringsketen om te gaan.

Het Belgische NAP slaagt er aldus onvoldoende in om op een accurate manier de risico's in toeleveringsketens te voorkomen en aan te pakken. De overheid heeft in elk geval een rol te spelen en moet op dit vlak tot actie overgaan en een duidelijk engagement opnemen. Tot nu toe is de federale overheid er echter niet in geslaagd om een coherent beleidskader op te starten dat ondernemingen aanmoedigt om in hun activiteiten meer aandacht te besteden aan bv. mensenrechten.

Bovenstaande evaluatie geeft aan dat er op het vlak van ketenverantwoordelijkheid nog heel wat werk op de plank ligt in België en Vlaanderen. Dit betekent echter niet dat Vlaamse ondernemingen hun verantwoordelijkheid uit de weg zouden gaan. Wel integendeel. Zo richtten onlangs 60 ondernemingen en bedrijfsfederaties een brief aan minister van Ontwikkelingssamenwerking Meryame Kitir en minister van Werk en Economie Pierre-Yves Dermagne, waarin werd gevraagd om een nationaal wettelijk kader op te stellen dat bedrijven verplicht om hun verantwoordelijkheid te nemen in het respecteren van mensenrechten en milieu in hun toeleveringsketens. Ze worden hierin ondersteund door het Trade for Development Centre van Enabel en Fairtrade Belgium. In de brief verwijzen de bedrijven en organisaties naar cijfers van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), waaruit blijkt dat naar schatting 150 miljoen kinderen illegaal tewerkgesteld zijn, waarvan bijna de helft in gevaarlijke omstandigheden. Bovendien zijn zo'n 45,8 miljoen volwassenen het slachtoffer van moderne slavernij.⁸

Verder gelooft driekwart van de Belgische ondernemingen dat het opnemen van (ook internationaal) maatschappelijke verantwoordelijkheid op termijn loont (CSR Monitor, 2018). MVO kan medewerkers motiveren, talent aantrekken, klanten overtuigen en kosten besparen. Duurzaam ketenbeheer zorgt ervoor dat naast de economische, ook de sociale en ecologische prestaties van een productketen worden verbeterd. Bedrijven zien dit als kans om meer business te genereren, want afnemers stellen steeds vaker eisen gerelateerd aan duurzaamheid en als ngo's en media mistoestanden aantreffen, beschadigt dat de reputatie van bedrijven.

Wetenschappelijk onderzoek toont ook aan dat investeringen van bedrijven in ketenverantwoordelijkheid geen negatieve invloed hebben op de opbrengsten van een organisatie.⁹ Indien

8 TDC Enabel. (2021). Minister kitir en Dermagne ontvangen brief van 60 ondernemingen voor wetgeving Due Diligence. Geraadpleegd op <https://www.tdc-enabel.be/2021/02/04/ministers-kitir-en-dermagne-ontvangen-brief--due-diligence/>

9 Lam H.K.S. (2018), Doing good across organizational boundaries: Sustainable supply chain practices and firms, Management School, University of Liverpool

een onderneming investeert in ketenverantwoordelijkheid, vermindert risicobeleving bij beleggers, wat goed is voor de financiële stabiliteit op korte en op lange termijn. Het onderzoek suggereert dat consumenten meer willen betalen om bedrijven te ondersteunen die hun toeleveringsketen duurzaam inrichten, waardoor de extra uitgaven voor de investeringen in de keten worden gedekt.

In het federaal regeerakkoord kondigde de regering aan actief en constructief deel te zullen nemen aan de onderhandelingen over het toekomstig VN-verdrag inzake Bedrijven en Mensenrechten alsook om een voortrekkersrol te zullen spelen in de uitwerking van een Europees wetgevend kader inzake due diligence. De SERV stelt vast dat op 2 april een wetsvoorstel dat een nationale zorgplichtwet in het vooruitzicht stelt, werd ingediend in de Kamer van Volksvertegenwoordiging.¹⁰

Ook op Vlaams beleidsniveau wordt het belang van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen erkend. In het verleden steunde de minister-president het IMVO-convenant 'TruStone' gesteund in de natuursteensector (zie kaderstuk), een mooi voorbeeld van hoe sectoren over de grenzen heen belangrijke afspraken kunnen maken zodat mensenrechten en economische ontwikkeling hand in hand gaan. Naast de steun voor het IMVO-convenant TruStone, benadrukt de minister-president ook te zullen onderzoeken of het opportuun is om dergelijke initiatieven ook in andere sectoren te ontplooien.¹¹ Er bestaan namelijk nog geen plannen voor bijkomende Vlaamse IMVO-convenanten. De SERV hoopt dan ook dat dit initiatief een vervolg krijgt en aanleiding geeft tot nieuwe multi-stakeholderinitiatieven (cf. 4.4).

TruStone

TruStone is van start gegaan op 1 oktober 2019 en is een gezamenlijk initiatief van Vlaanderen en Nederland. Vooral in Azië, Afrika en Latijns-Amerika wordt natuursteen regelmatig gewonnen en verwerkt onder omstandigheden waarbij er sprake is van schending van mensenrechten/arbeidsrechten en waarbij het milieu wordt geschaad. In Vlaanderen hebben intussen 16 bedrijven zich bij het initiatief aangesloten. Verder hebben meer dan 30 Vlaamse lokale besturen intussen een verklaring ondertekend waarin ze zich engageren om bij overheidsopdrachten met natuursteen de mogelijkheden op het gebied van duurzame inkoop maximaal te benutten. Een effectief Klachten- en Geschillenmechanisme (KGM) is de laatste stap in het due diligence proces, waarbij van ondernemingen gevraagd wordt om mee te werken aan, of te zorgen voor, herstelmaatregelen. Binnen dit initiatief werd een commissie in het leven te roepen die er voor zorgt dat klachten en geschillen op een laagdrempelige manier en vertrouwelijk worden aangepakt. In tegenstelling tot een mechanisme dat zware juridische processen inhoudt en vaak imagoschade tot gevolg heeft, zal deze commissie dialoog vooropstellen om geschillen op te lossen.

10 Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (2021) Wetsvoorstel houdende de instelling van een zorg- en verantwoordingsplicht voor de ondernemingen, over hun hele waardeketen heen, DOC 55 1903/001 ingediend door de heer Christophe Lacroix, mevrouw Vicky Reynaert en de heer Malik Ben Achour.

11 Vlaams Parlement (2020) Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) – Convenant TruStone, Schriftelijke vraag nr. 69 van 19 november 2020 aan Jan Jambon, Minister-President van de Vlaamse Regering. <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1636997>

4 De vlucht vooruit

De Vlaamse sociale partners bevestigen dat duurzaamheid hoog op de agenda moet blijven, gezien het strategisch belang voor ondernemingen in het algemeen – en voor ondernemingen uit de social profit in het bijzonder. Vlaanderen moet ambitieus zijn om de vlucht vooruit te nemen op vlak van verduurzamen van het internationaal ondernemen, en kan daarvoor meerdere pistes bewandelen. Het gaat concreet over:

- een verdere ondersteuning van het ondernemingsleven voor initiatieven rond due diligence en een brede sensibilisering rond het thema,
- wetgevende initiatieven binnen een internationaal speelveld,
- duurzame overheidsaankopen,
- een multi-stakeholdersamenwerking voor sectorconvenanten, en
- onderzoek en monitoring als basis voor een effectievere beleidsaanpak

Hierna gaat de SERV in op de verschillende pistes.

4.1 Ondersteuning en sensibilisering

De overheid heeft een belangrijke rol rond sensibilisering, het verder ontsluiten van beschikbare informatie over duurzaam internationaal ondernemen en due diligence en het ondersteunen en helpen van ondernemingen met specifieke noden.

De meeste ondernemingen hebben een duidelijke wil om mensenrechten te respecteren maar moeten daarvoor kunnen steunen op de overheid als partner. Zo vereisen verregaande initiatieven grote investering van tijd en middelen, wat zeker voor de internationaal actieve kmo's een heikel punt kan zijn, maar is ook de toegang tot noodzakelijke informatie van het partnerland niet steeds toegankelijk. De Vlaamse overheid moet het ondernemingsleven dan ook sterk ondersteunen in de opzet van een internationaal ketenbeheer. Rekening houdend met geldende internationale normen waartoe ons land zich heeft geëngageerd¹² kan de overheid ondersteuningstools en -instrumenten ontwikkelen voor

- het uitvoeren van een due diligence analyse op basis van de principes in deze internationale normen,
- het bepalen van een bedrijfsstrategie op niveau van internationaal ketenbeheer,
- het bepalen van geschikte beheersmaatregelen (standaarden, certificaten, auditprogramma's),
- het bepalen van de monitoring- en rapporteringsstrategie,
- het opzetten van een duurzaam aankoopbeleid binnen een organisatie, en
- investeringen in digitale technologieën die helpen om de aanvoerketen en risico's van een bedrijf of sector in kaart te brengen.¹³

12 De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de VN guiding principles inzake bedrijven en mensenrechten, de IAO-verklaring over de principes betreffende multinationale ondernemingen en het sociaal beleid en de VN Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen.

13 Op initiatief van minister-president Geert Bourgeois organiseerde de Vlaamse overheid samen met de SERV op 26 november 2018 een conferentie om te kijken waar innovatieve technologieën (zoals blockchain, artificiële intel-

Volgens de SERV kan het interessant zijn om te onderzoeken in welke mate ketenaandacht (bv. het al dan niet uitvoeren van een analyse van de bedrijfsketen op internationale ketenrisico's via de toepassing van de OESO-richtlijnen) als criterium geïntegreerd zou kunnen worden in het bestaande beleidsinstrumentarium, evenwel steeds rekening houdend met het feit dat het voor sommige ondernemingen, waaronder kmo's, vaak minder vanzelfsprekend is een internationaal ketenbeheersysteem op te zetten.

Overheidssteuning moet het dan ook vooral voor kmo's toegankelijker maken om rond het thema actie te ondernemen, maar grote bedrijven mogen omwille van hun internationale (keten)kenmerken niet uitgesloten worden.

Bovendien moeten goede praktijken van ondernemingen beter erkend worden. Veel Belgische ondernemingen gaan reeds veel verder in hun engagement dan wat de huidige wetteksten en richtlijnen voorschrijven. Die inspanningen van ondernemingen zouden dan ook erkend en ondersteund moeten worden. Werkgevers en werknemers zouden eveneens gemakkelijker toegang tot kennis over due diligence moeten hebben.¹⁴ Ketenzorg zou uitvoerig besproken kunnen worden in het sociaal overleg van alle sectoren, bedrijven, instellingen en besturen. Met sectorale initiatieven kunnen ondernemingen elkaar helpen om hun zorgplicht in de praktijk te brengen. Een Vlaamse nulmeting en regelmatige rapportage van overheidswege kan best practices identificeren die inspirerend kunnen werken, maar ook nuttige informatie opleveren over pijnpunten en verbeteringsmogelijkheden.

Tot slot wijst de SERV op het bestaan van andere initiatieven, zoals CIFAL Flanders, die als doel hebben de verduurzaming van internationaal ondernemen te bevorderen.¹⁵

4.2 Wetgevende initiatieven binnen een internationaal speelveld

De SERV meent dat bestaande, vrijblijvende en participatieve, initiatieven een erg belangrijke rol spelen, maar erkent ook dat deze volgens onderzoek onvoldoende zijn om de ketenrisico's in grote internationale waardeketens te beheren. Ondanks een grote wil en bereidheid, blijft het aantal ondernemingen dat een due diligence op de volledige keten onderneemt, te beperkt. Sensibiliserende initiatieven lijken vandaag voornamelijk de 'voorlopers' te ondersteunen en de 'volgers' onvoldoende mee te trekken.

ligentie) kunnen bijdragen aan meer transparantie in de internationale toeleveringsketen. OPTEL, een Canadese wereldleider in systemen voor inspectie en traceerbaarheid en enkele bedrijven (Barry Callebaut, Alsico, Umicore) stelden er hun aanpak voor.

14 Zowel in binnen- als buitenland zijn reeds meerdere hulpbronnen en toolboxes voorhanden die als inspiratiebron kunnen dienen (vb. de Toolbox Human Rights for business & organisations).

15 Zo kan onder andere verwezen worden naar het praktijkboek '[Verduurzamen van internationaal ondernemen - aan de slag met de VN Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen ter versterking van uw bedrijfsstrategie](#)' van Flanders Investment and Trade in samenwerking met CIFAL Flanders dat tips, goede voorbeelden en concrete activiteiten bevat voor ondernemingen om de 17 SDGs toe te passen in de bedrijfsstrategie.

Dwingende wetgeving inzake due diligence is dan een mogelijke piste en werd reeds in verschillende landen overwogen of ingevoerd (cf. supra). Wettelijke verankering van een beleid inzake ondernemingen en mensenrechten kan bijdragen tot succes, maar houdt het risico van overregulering en versnippering in.

Het is van belang om bij de keuze over eventuele wetgeving rekening te houden met de internationale en de Europese context waarin ondernemingen opereren. Zeker wat internationaal ketenbeheer betreft is het niet productief om ondernemingen te confronteren met verschillende regelgeving in de lidstaten van de EU. Een level playing field moet gewaarborgd worden.

Gegeven het belangrijke momentum dat zich momenteel op het Europese beleidsniveau bevindt, meent de SERV dat de Vlaamse Regering deze beleidsvoorbereidende initiatieven best volop ondersteunt en er het eigen beleid maximaal op afstemt om zo te streven naar een duidelijk en ambitieus Europees kader op basis van een middelenverbintenis en een engagement van ondernemingen om continue verbeteringen in de toeleveringsketen na te streven.

Een level playing field vereist echter ook verstrengde wetgeving op internationaal niveau, waaronder, naast de bovenvermelde Europese wetgeving, ook een ambitieus VN-verdrag rond bedrijven en mensenrechten en een nieuw IAO-verdrag voor waardig werk in de internationale toeleveringsketens.

Internationale regelgeving en richtlijnen moeten ook effectief afgedwongen kunnen worden in binnen- en buitenland. Ondernemingen stuiten in de praktijk nog al te vaak op een zwak administratief kader en corruptie in bepaalde partnerlanden. Lokale autoriteiten hebben de cruciale rol om de naleving van het wettelijk kader te controleren en af te dwingen. Ook hier moet de bescherming van een internationaal gelijk speelveld opnieuw centraal staan, met gelijke spelregels en collectieve inspanningen door zowel overheden, ondernemingen en werkgevers als werknemers en vakbonden. De concurrentiepositie van Belgische en bij uitbreiding Europese bedrijven moet bewaakt worden. Daarnaast is het van belang dat de notie 'mensenrechten' duidelijk gedefinieerd en afgebakend wordt zoals internationaal bepaald.

Die internationale aanpak is cruciaal omdat veel risico's sectoroverstijgend zijn en niet binnen één sector opgelost kunnen worden en omdat de invloed van Vlaamse ondernemingen of sectoren vaak beperkt is. Een belangrijke hefboom bevindt zich dan ook in de handels- of associatieakkoorden die de EU afsluit met derde landen. Vandaag houden internationale en met name Europese handelsakkoorden, al heel wat voorwaarden in omtrent mensenrechten, arbeidsomstandigheden en milieu binnen het kader van 'Duurzame ontwikkeling'. De SERV meent dat de Vlaamse overheid een voortrekkersrol zou moeten kunnen opnemen op EU-niveau, door te streven naar ambitieuze hoofdstukken 'Duurzame ontwikkeling' in de handelsakkoorden om zo ook in dit kader het naleven van mensenrechten-, arbeids- en milieunormen in de handelspartners te stimuleren.

4.3 Duurzame overheidsaankopen

Met een duurzaam aankoopbeleid wil en kan de overheid het marktaandeel van duurzame producten en diensten vergroten. Via overheidsopdrachten heeft de overheid een invloed op het terugdringen van mensenrechten- en arbeidsrechtenschendingen en het stimuleren van een duurzame en circulaire economie.

Overheidsopdrachten kunnen beter gereguleerd en gecontroleerd worden zodat schendingen van mensen- en arbeidsrechten in geen geval door de overheid gesteund worden. Praktijkvoorbeelden uit andere landen (cf. Zweden, Nederland) kunnen hier inspirerend zijn.

4.4 Multi-stakeholdersamenwerking voor sectorconvenanten

De praktijk van de Nederlandse en Duitse sectorconvenanten vormt voor de Vlaamse sociale partners een best practice. Dergelijke convenanten, die het meest aangewezen zijn bij sectoren met veel marktactoren, een complexe keten, hoge ketenrisico's, veel opportuniteiten voor verbetering en weinig bestaande participatieve sectorinitiatieven, pogen de ketenrisico's in een bepaalde sector te minimaliseren.

IMVO-sectorconvenanten zijn samenwerkingsprotocols tussen de overheid en sectorale sociale partners, aangevuld met het maatschappelijk middenveld en ngo's. Terwijl de overheid coördineert en financiert, faciliteren de sectoren een kritische massa van deelnemende bedrijven die zich engageren tot concrete keteninitiatieven. Ngo's en het maatschappelijk middenveld kunnen als partner van ondernemingen de risico's in de waardeketen inschatten en kennis over de ketenimpact aanleveren.

De sociale partners hopen dan ook dat het Trustone initiatief (cf. supra) een vervolg zal krijgen en zal leiden tot meer multi-stakeholderinitiatieven. Een uitrol van de sectorconvenanten in Vlaanderen is een interessante piste, waarbij kan gesteund worden op de ervaring en expertise in Nederland waar de Sociaal-Economische Raad (SER) actief betrokken is bij het IMVO beleid van de overheid. De SER initieert de opmaak van sectorconvenanten en coördineert de uitvoering ervan. Een specifieke IMVO-commissie adviseert over het thema en volgt die nauwgezet op.

Werkgevers en werknemers hebben ook in Vlaanderen een belangrijke rol te spelen in de beleidsbevoegdheden gelinkt aan internationale ketenverantwoordelijkheid. Zowel de Vlaamse vakbonden als werkgeversorganisaties nemen op dat vlak trouwens ook de handdoek op, en lanceerden reeds eigen succesvolle initiatieven rond het thema. Indien de Vlaamse Regering in dit kader een rol voor de SERV weggelegd ziet om het onderwerp blijvend op de beleidsagenda te zetten en uit te rollen, zijn de sociale partners steeds bereid tot overleg.

4.5 Onderzoek en monitoring

Ondernemingen hebben vandaag onvoldoende duidelijke informatie over hun ketenimpact en de risico's die zich in de internationale toeleveringsketen voordoen. Betrouwbare en accurate data, duidelijke metingen en monitoring en wetenschappelijke transparante analyses over de ketenrisico's en effectiviteit van beheersmaatregelen kan de algemene awareness verhogen en het beleidsinstrumenten (participatief of wetgevend) efficiënter maken. Daarnaast kan ook een regelmatige rapportage van overheidswege over het duurzaam internationaal ondernemen in Vlaanderen hiertoe bijdragen.

